

SIEDEMNAŚCIE LAT POLSKIEJ E-EDUKACJI Z PERSPEKTYWY CZASOPISMA E-MENTOR

Maria Zajac¹, Marcin Dąbrowski²
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

STRESZCZENIE

E-mentor jest czasopismem naukowym, utworzonym w jesieni 2003 roku, z zamiarem promowania edukacji internetowej w środowisku akademickim. Początkowo adresowany głównie do społeczności SGH, szybko rozszerzył swój zasięg, docierając do uczelni w całej Polsce, a później także za granicą. Można postawić tezę, że etapy rozwoju czasopisma oraz treść prezentowanych w nim artykułów odzwierciedlają historię polskiej e-edukacji – jej intensywny rozwój, a także etap stagnacji, czy wręcz regresu. Niniejszy rozdział i wskazywane w nim przykłady artykułów stanowią ilustrację tej tezy. W pierwszej dekadzie bieżącego stulecia dał się zauważyć gwałtowny przyrost inicjatyw związanych z nauczaniem online. Wdrażano platformy e-learningowe, tworzone kursy online, opracowywano ich modele i standardy, organizowano konferencje. W tym czasie powstały też stowarzyszenia działające na rzecz upowszechniania e-edukacji (SEA i PTNEI) oraz liczne serwisy informacyjne i blogowe. Jednakże brak przekonania ze strony decydentów – tak na szczeblu uczelni, jak i organów państwowych (MNiSW, PKA), a jeszcze bardziej rozporządzenie ministra z 2007 roku w sprawie kształcenia na odległość, skutecznie przygasiły początkowy entuzjazm. Wszystkie te fakty znalazły swoje odzwierciedlenie w liczbie i rodzaju artykułów zgłaszanych do e-mentora.

Rozdział nie byłby kompletny, gdyby nie zawierał najważniejszych faktów i danych dotyczących powstania czasopisma, jego historii oraz teraźniejszości. Całość kończy krótki zarys planów na najbliższą przyszłość. Trudno w tym momencie przewidzieć, czy zmiany w sposobie nauczania wywołane przez pandemię okażą się trwałe, ale można z dużym prawdopodobieństwem zakładać, że obecnie zachodzące procesy znajdą swoje odzwierciedlenie w kolejnych wydaniach czasopisma.

SŁOWA KLUCZOWE: e-edukacja, nauczanie online, uczenie się przez całe życie, publikacje, otwarty dostęp

1. WSTĘP

Analizując treści publikowane przez niemal siedemnaście lat na łamach e-mentora można uzyskać dość dokładny obraz tego jak powstawał, a następnie ewoluował e-learning w Polsce, a także jak zmieniła się rola i miejsce czasopism związanych z tą formą kształcenia w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku.

Czasopismo e-mentor powstało w 2003 roku jako odpowiedź na zapotrzebowanie ze strony pasjonatów nowoczesnych technologii, którzy poszukiwali informacji na temat różnych aspektów e-edukacji. W ostatniej dekadzie dwudziestego wieku wraz z upowszechnieniem dostępu do internetu nastąpił gwałtowny wzrost zainteresowania kształceniem online, które w tamtych latach postrzegano jako przełom lub wręcz rewolucję w edukacji i przejaw jej unowocześnienia.

¹ maria.zajac@sgh.waw.pl

² marcin.dabrowski@sgh.waw.pl

Na początku zatem e-mentor był źródłem wiedzy na temat rozwiązań stosowanych na świecie, później miejscem popularyzowania polskich pomysłów i wdrożeń, by ostatecznie przekształcić się w czasopismo publikujące wyniki badań dotyczących e-learningu. I niewątpliwie jest to trend pozytywny – wskazujący na to, że także w Polsce wiemy o wiele więcej na temat dostępnych form i metod nauczania online, że mamy za sobą już wiele lat doświadczeń, które mogą stanowić wartościowy materiał do

analizy i badań.

Jednak w okresie tych siedemnastu lat istnienia e-mentora można również zaobserwować silny trend negatywny w polskiej e-edukacji. W okresie fascynacji tą formą kształcenia utworzono w wielu polskich uczelniach dedykowane centra zdalnego nauczania, powstały liczne instalacje platform zdalnego nauczania (głównie systemu Moodle, ale też systemów komercyjnych i autorskich), zaprojektowano setki kursów online. Jednak później nastąpiła stagnacja. Jednym z ważniejszych czynników były ograniczenia formalne, zabraniające prowadzenia studiów w pełni internetowych, ale nie bez znaczenia był także brak przekonania ze strony wielu decydentów co do odpowiedniej jakości tej formy kształcenia akademickiego. Dało się to zauważyć również w artykułach zgłaszanych do e-mentora. Przede wszystkim od początku drugiej dekady obecnego stulecia spadła ich liczba, ale także rzadko pojawiały się znacząco nowe treści – najczęściej opisywano proces wdrożenia e-learningu w uczelniach, które dopiero wchodziły na tę ścieżkę edukacyjną. Sytuacja ta odzwierciedla także ogólnoswiatowy trend, w którym można zaobserwować swego rodzaju rozczarowanie obecnością technologii i internetu w edukacji, które nie rozwiązały problemów edukacyjnych współczesnego świata, gdyż do tego potrzebny jest człowiek i gruntowna zmiana sposobu myślenia o nauczaniu.

2. POCZĄTKI E-MENTORA

Pierwszy numer e-mentora ukazał się w październiku 2003 roku. Zawierał osiem artykułów, miał objętość 30 stron. Co ciekawe, cztery z tych tekstów zostały opracowane przez autorów z zagranicy i przetłumaczone przed publikacją na język polski. Autorem piątego był Polak, mieszkający i pracujący w USA. Trzy pozostałe teksty napisali autorzy z SGH. Takie proporcje nie były przypadkowe. Wiedza pochodząca z krajów, które parę lat wcześniej zaczęły rozwijać kształcenie online, była przez pasjonatów e-edukacji w Polsce bardzo poszukiwana i z dużym zainteresowaniem obserwowano działania podejmowane za granicą. Pomysłodawcą, autorem koncepcji czasopisma i jego redaktorem naczelnym jest Marcin Dąbrowski, kierujący wówczas Centrum Rozwoju Edukacji Niestacjonarnej SGH, obecnie Kanclerz tej uczelni. Warto podkreślić, że od chwili powstania e-mentor był, i nadal pozostaje, czasopismem o otwartym dostępie. Wszystkie numery czasopisma – tak archiwalne, jak i wydawane obecnie – są dostępne online, pod adresem www.e-mentor.edu.pl, bez żadnych ograniczeń. Również egzemplarze drukowane dystrybuowane są nieodpłatnie zarówno do bibliotek, jak i odbiorców indywidualnych ze środowiska akademickiego i biznesowego.

3. FAKTY I LICZBY

E-mentor to czasopismo naukowe wydawane przez Szkołę Główną Handlową w Warszawie przy współudziale Fundacji Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, która skupia publiczne uczelnie ekonomiczne w naszym kraju. Od momentu powstania czasopismo ukazuje się nieprzerwanie po pięć razy w roku, z uwzględnieniem przerwy wakacyjnej. W momencie pisania tego opracowania wydane były 83 numery e-mentora. Rok 2020 jest siedemnastym w historii czasopisma. Zgodnie z założeniem, przyjętym już w momencie tworzenia, podstawową formą publikacji e-mentora jest wersja online. Trafność takiego podejścia potwierdzają między innymi liczby wejść na stronę www czasopisma. Już w trzecim roku istnienia e-mentora odnotowywano średnio po 50 tysięcy wizyt w każdym miesiącu, a po upływie kolejnych trzech lat, pod koniec 2009 roku, liczniki rejestrowały 100 i więcej tysięcy odwiedzin miesięcznie. Tendencja ta utrzymuje się nadal, mimo znacznie zwiększonej dostępności innych publikacji online o podobnej tematyce. W ciągu pierwszych czterech miesięcy 2020 roku zarejestrowano około 800 tysięcy odwiedzin.

Równocześnie od pierwszego numeru czasopisma, oprócz wersji internetowej wydawana jest też wersja drukowana w nakładzie 1000³ egzemplarzy. Od początku 2004 roku udostępniane są także pliki pdf – zaczęto od plików zawierających kolejne numery czasopisma, by następnie umożliwić analogiczny dostęp do każdego z artykułów oddzielnie. Powodem takiej decyzji była chęć dotarcia z wiedzą na temat edukacji internetowej także do tych, którzy na początku dwudziestego pierwszego wieku nie mieli jeszcze dostępu do internetu. Choć zapewne dziś dla wielu, szczególnie młodych, czytelników zabrzmi to zaskakująco, to jednak nie można zapominać, że w tych pierwszych latach e-learningu jedną z podstawowych barier jego upowszechniania był właśnie brak dostępu do internetu.

Osiemdziesiąt trzy wydania e-mentora to łącznie około 850 artykułów, nie tylko z obszaru e-edukacji. Spektrum poruszanych tematów jest znacznie szersze i obejmuje także: *metody, formy i programy kształcenia, zarządzanie wiedzą, uczenie się przez całe życie oraz biznes elektroniczny*. Współpracowało z e-mentorem już ponad dziewięćset autorów reprezentujących uczelnie z wszystkich regionów kraju. Z każdym rokiem przybywa autorów z zagranicy – publikowali u nas naukowcy z USA, Kanady, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Norwegii, Austrii, Włoch, Szwajcarii, Ukrainy, Turcji, Izraela i Bangladeszu. Umiejscowieniu czasopisma sprzyjają także projekty realizowane dzięki dofinansowaniu z MNiSW w ramach programu DUN⁴, dzięki którym co roku ukazują się dwa wydania czasopisma w całości w języku angielskim. Ich publikacja przyczynia się do upowszechniania polskich osiągnięć naukowych za granicą, jak i do prezentowania polskiemu środowisku akademickiemu rozwiązań wypracowanych w innych krajach. O skuteczności takich działań popularyzatorskich świadczą między innymi zapytania, jakie kierowane są do redakcji, czasem z bardzo odległych zakątków świata – ostatnio np. doktorantka z Puerto Rico poszukiwała kontaktu z autorką, aby uzyskać zgodę na wykorzystanie jej narzędzia badawczego.

³ W latach 2006-2016 drukowano 1200 egzemplarzy każdego numeru e-mentora, w roku 2005 nawet 1500.

⁴ Pierwszy projekt DUN zrealizowano w latach 2017-2018, obecnie realizowany jest kolejny projekt obejmujący lata 2019 i 2020.

Wśród przytaczanych faktów nie może także zabraknąć informacji o bardzo licznej grupie recenzentów e-mentora. Publikowany co roku wykaz osób, które w ciągu minionych dwunastu miesięcy wspierały pracę redakcji swoją wiedzą ekspercką zawiera każdorazowo około sześćdziesiąt nazwisk pracowników naukowych, zatrudnionych w uczelniach polskich i zagranicznych.

Każde czasopismo naukowe jest częścią ekosystemu tworzonego przez środowisko akademickie w danym kraju. I jako element tego systemu podlega takim samym trendom, kształtowane jest przez te same czynniki, co pozostałe składowe tego skomplikowanego układu. A ponieważ ewaluacja uczelni, ich działalności naukowej i dydaktycznej najczęściej wyrażana jest przez punkty i wskaźniki przyjmuje się, że najlepszą miarą osiągnięć czasopisma są przydzielone mu punkty i indeksacja w coraz liczniejszych bazach bibliograficznych. Warto zatem wspomnieć, że zgodnie z obowiązującym w momencie powstawania tego tekstu wykazem czasopism naukowych autorzy recenzowanego artykułu opublikowanego w e-mentorze mogą otrzymać 20 punktów, a publikacja rejestrowana jest w bazie ESCI Web of Science oraz w bazach CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities), CEEOL (Central and Eastern European Online Library), BazEkon, Index Copernicus Journals Master List i oficjalnej bazie ministerialnej POL-index. Naszym najbliższym celem w zakresie indeksowania jest wpis do bazy DOAJ (Directory of Open Access Journals) jako najbardziej zgodnej z polityką wydawniczą czasopisma.

4. E-MENTOR I E-EDUKACJA

Jak podkreślał redaktor naczelny e-mentora w jednym z pierwszych wywiadów w grudniu 2003 roku [11], inspiracją do utworzenia czasopisma poświęconego przede wszystkim e-edukacji była chęć „promocji nauczania przez internet wśród pracowników dydaktycznych SGH. Czasopismo e-mentor miało oswoić nauczycieli akademickich z nauczaniem przez internet, przedstawić jego możliwości i zalety oraz pokazać działalność innych ośrodków akademickich w tym zakresie”. Warto podkreślić, że Szkoła Główna Handlowa w Warszawie była w grupie tych uczelni, które jako pierwsze dostrzegły potencjał i zalety kształcenia online. Potwierdzeniem jest nie tylko e-mentor, ale i autorska platforma zdalnego nauczania e-sgh.pl utworzona również w 2003 roku. Systematycznie rozwijana i unowocześniana nadal stanowi istotną część środowiska e-learningowego w SGH. We wspomnianym wywiadzie dla studenckiego miesięcznika Magiel Marcin Dąbrowski opowiada również o początkach e-learningu w tej warszawskiej uczelni: „W maju 2002 roku wśród pracowników dydaktycznych SGH została przeprowadzona ankieta dotycząca e-edukacji, która umożliwiła wyłonienie około stu nauczycieli najbardziej zainteresowanych uczelnianym systemem e-learningu. Centrum Rozwoju Edukacji Niestacjonarnej SGH, koordynujące działanie systemu e-sgh.pl, w pierwszej kolejności zaproponowało tej grupie współpracę. Od tego czasu organizatorzy e-learningu w SGH promują działalność nauczycieli wykorzystujących metody e-learningowe oraz starają się zachęcać do współpracy kolejnych pracowników dydaktycznych uczelni”. Aby nieznanostwo technologii nie powstrzymywała dydaktyków przed angażowaniem się w e-edukację zapewniono im maksymalne wsparcie techniczne i metodyczne. Wzorem innych ośrodków wspomagających nauczanie online również w CREN SGH zatrudniano metodyków, programistów, grafików, których zadaniem było wdrażanie na platformie e-sgh.pl materiałów tworzonych przez nauczycieli akademickich. Nauczyciel przynosił dokument tekstowy,

metodyk omawiał z nim odpowiednie formy aktywizowania studentów w czasie zajęć, podpowiadał i doradzał. Za wdrożenie zaprojektowanego kursu również odpowiadał zespół CREN.

Działania na rzecz rozwoju e-edukacji w SGH i w Polsce znajdowały swoje odzwierciedlenie w artykułach publikowanych w e-mentorze. Pozwalają one prześledzić różne aspekty rozwoju tej formy kształcenia; dla ilustracji warto przytoczyć kilka tytułów z pierwszych numerów czasopisma: *Platformy e-learningowe w polskich instytucjach edukacyjnych* [17], *Nowy wymiar edukacji – e-learning w Australii* [16], *Dydaktyczne aspekty tworzenia kursów online* [23], *Standardy tworzenia i prowadzenia zajęć online* [5], *Wirtualne społeczności edukacyjne – charakterystyka roli nauczyciela w ich tworzeniu i rozwijaniu* [13]. Zgodnie z założeniem leżącym u podstaw powstania e-mentora, wiele miejsca poświęcano w nim opisowi działalności e-learningowej SGH. Ponieważ, jak wspomniano, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie należała do grona uczelni, które jako pierwsze zaczęły rozwijać nauczanie przez internet, mogła zaoferować innym uczelniom opis pierwszych lat doświadczeń i wynikające z nich wnioski. Równocześnie zachęcano też przedstawicieli innych ośrodków do prezentacji ich osiągnięć e-learningowych. Dzięki temu na łamach e-mentora można przeczytać o studiach internetowych w Polskim Uniwersytecie Wirtualnym [24], o projektach realizowanych przez Centrum Edukacji Niestacjonarnej Politechniki Gdańskiej [10], o Jagiellońskim kompendium e-edukacji [21], a także o Wirtualnym Kampusie UMCS [22] i doświadczeniach Ośrodka Kształcenia na Odległość PW [18].

Formą upowszechniania wiedzy na temat e-edukacji są też publikowane w e-mentorze relacje ze spotkań i konferencji, takich jak: *Uniwersytet Wirtualny - model, narzędzia, praktyka*, *Seminarium Praktyków E-edukacji*, *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, *Akademia On-line*, *Kongres Rozwoju Edukacji*. W zasadzie każda z tych inicjatyw stanowi osobną „cegielkę” w rozwoju polskiego e-learningu, ukazując różne ścieżki jego przemian. Konferencja *Uniwersytet Wirtualny* przetrwała w niezmienionej postaci przez dwadzieścia lat, co jest ewenementem w skali kraju. Konferencję *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym* po dziesięciu edycjach, w 2014 roku, przekształcono w *Kongres Rozwoju Edukacji*, sygnalizując w ten sposób potrzebę głębszych zmian w polskim systemie nauczania – chodzi już nie tyle o rozwój e-edukacji, co o mądre i efektywne wykorzystanie technologii w różnych obszarach działania szkół i uczelni. Z kolei konferencja *Akademia On-line* choć po raz pierwszy odbyła się w 2004 roku miała do tej pory tylko pięć edycji – dwie pierwsze odbyły się w latach 2004, i 2005, trzecia edycja była reaktywacją spotkań po ponad dziesięciu latach przerwy (w 2017 roku) – na tyle udaną, że w latach 2018 i 2019 kontynuowano tę inicjatywę. Jeszcze inną rolę odegrało *Seminarium Praktyków E-edukacji* – było ono jedną z inicjatyw zmierzających do trwalszej integracji ekspertów e-edukacji w Polsce w pierwszej dekadzie XXI wieku. Słowo eksperci pojawia się tu nieprzypadkowo. Z założenia miało to być grono elitarne, uczestnictwo w posiedzeniach SPE opierało się każdorazowo na indywidualnym zaproszeniu. Spotkania odbywały się kilka razy w roku, a rezultaty dyskusji, które prowadzono również były relacjonowane na łamach e-mentora [14]. Równoległe pojawiły się też dwie inne inicjatywy na rzecz integracji środowiska, w wyniku których

powstały: Polskie Towarzystwo Naukowe Edukacji Internetowej⁵ oraz Stowarzyszenie E-learningu Akademickiego⁶.

5. OPTYMISTYCZNE PROGNOZY I NIEŁATWA RZECZYWISTOŚĆ

Wszystkie wymienione wcześniej inicjatywy i działania dotyczą głównie okresu, w którym e-learning wydawał się rozwiązaniem mogącym zrewolucjonizować sposób nauczania w szkołach i na uczelniach – tak w Polsce, jak i na całym świecie. Towarzyszyło im głębokie przekonanie, że zaczyna się nowa era edukacji – niektórzy wręcz przepowiadali, że za dwadzieścia lat nie tylko zmieni się rola nauczyciela, ale może on okazać się w ogóle niepotrzebny.

Dla e-mentora wspomniany okres był również czasem intensywnego rozwoju. Nie brakowało czytelników ani autorów. Przedstawiciele wielu uczelni pragnęli zaprezentować szerokiemu gronu odbiorców e-mentora swoje osiągnięcia, ale i trudności jakie napotykali próbując wdrażać e-learning. Jeżeli zostaną kiedyś podjęte szczegółowe badania nad rozwojem e-edukacji w Polsce to zarówno lektura artykułów publikowanych w e-mentorze, jak i spektrum omawianych tematów z pewnością dostarczą wielu ciekawych obserwacji. Warto przy tym wspomnieć, że wartość informacyjną tych opracowań doceniono już wcześniej, bowiem popularność e-edukacji pod koniec pierwszej dekady XXI wieku i w pierwszych latach kolejnej sprawiła, że powstawało wiele prac licencjackich, magisterskich i doktorskich dotyczących tej formy kształcenia, a ich autorzy chętnie sięgali – często za radą promotorów - do tego bezpłatnego i otwartego, a zarazem wiarygodnego źródła wiedzy, jakim był i nadal pozostaje e-mentor.

Ranga i rola czasopisma została również doceniona poprzez umieszczenie go w ministerialnym wykazie czasopism punktowanych, do którego trafił już w 2007 roku. Liczba możliwych do uzyskania punktów zmieniała się wraz z kolejnymi edycjami wykazu, ale e-mentor systematycznie otrzymywał coraz wyższą punktację, aby w 2015 roku zdobyć maksymalną możliwą wówczas liczbę 15 punktów w tak zwanym wykazie B. Sytuacja zmieniła się dopiero w 2019 roku, po ogłoszeniu przez MNiSW zupełnie nowej, jednolitej listy czasopism punktowanych, na której znalazło się ponad 31 tysięcy pozycji wydawanych we wszystkich częściach świata.

Dobrą passę polskiej e-edukacji znacznie wyhamowało, opublikowane 25 września 2007 roku, *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość* [19]. Przede wszystkim pojawiły się w nim zapisy uniemożliwiające rozwój studiów online, które w tym samym czasie stawały się częścią oferty dydaktycznej w wielu ośrodkach akademickich na świecie. Zawarty w rozporządzeniu wymóg przeprowadzania zaliczeń i egzaminów w siedzibie uczelni oraz sztywno określone wskaźniki procentowe „udziału” części internetowej w programie studiów skutecznie ostudziły entuzjazm tych, którzy już wcześniej zaangażowali się w e-edukację, a także utwierdziły wątpliwości tych, którzy i tak byli nieprzekonani. Wspomniane rozporządzenie było kilkakrotnie uzupełniane, modyfikowano wskaźniki procentowe, ale

⁵ <https://ptnei.pl>

⁶ <https://sea.edu.pl>

zasadniczy przekaz zawarty w dokumencie pozostał niezmienny. W środowisku akademickim, szczególnie wśród wielu decydentów, utrwaliło się podejście do e-edukacji jako tej formy kształcenia, która nie budzi zaufania, przy równoczesnym, niewypowiedzianym założeniu, że nauczanie na kampusie z natury swojej cechuje się wysoką jakością i efektywnością. I choć nadal nie brakowało pasjonatów, którzy dostrzegali w technologiach internetowych potencjał służący zmianie archaicznego już modelu edukacji, to nie sposób zaprzeczać, że koniec pierwszej dekady obecnego stulecia zapoczątkował okres stagnacji, jeżeli nie regresu, w polskim e-learningu.

Sytuacja znalazła też swoje odzwierciedlenie w artykułach zgłaszanych do e-mentora. Z każdym rokiem mniej było opracowań na temat polskiej e-edukacji, natomiast ich miejsce zaczęły zajmować teksty z obszaru zarządzania wiedzą [20], zrównoważonego rozwoju [12] i technologii w biznesie [4]. Pewną przeciwwagę stanowią artykuły przesyłane z zagranicy, z których niemała część porusza zagadnienia związane z nauczaniem online, m.in. [1], [6], [15]. Osobną grupą tworzą opracowania prezentujące projekty realizowane w ramach programu Erasmus+ i Horyzont 2020, a wcześniej Erasmus i Programów Ramowych – w wielu z nich kształcenie na odległość jest integralną częścią działań na arenie międzynarodowej [9]. Od momentu wydania pierwszego numeru e-mentora dążeniem redakcji było promowanie ciekawych inicjatyw dotyczących edukacji internetowej oraz ogólniej – wspieranej nowoczesnymi technologiami. Dlatego w 2019 roku jeden z numerów czasopisma⁷ poświęcono w całości tematyce uniwersytetów dziecięcych. Można powiedzieć, że jest to ruch, który łączy w sobie tradycyjne podejście akademickie (aczkolwiek adresowane do bardzo nietypowej grupy odbiorców) z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, które pełnią w nim rolę komunikacyjną i informacyjną.

W ostatnich trzech latach można zaobserwować powrót tematyki nauczania online, choć nadal nie jest ona dominująca. Przesyłane artykuły najczęściej służą prezentacji konkretnych aplikacji wspomagających proces nauczania [3], bądź analizie efektywności określonych form aktywności w nauczaniu online [2]. Nadal wiele z tych inicjatyw wynika z osobistej pasji i zaangażowania ich autorów, a nie z zaplanowanych działań wdrażanych w skali całej uczelni czy wręcz zmian systemowych. Być może wymuszone przez pandemię przejście wszystkich szkół, a więc także wyższych, do przestrzeni online zaowocuje tak zmianami w podejściu do e-edukacji, jak i zwiększeniem liczby publikacji z tego obszaru, ale na takie oceny jest jeszcze zdecydowanie za wcześnie.

6. DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA E-MENTORA

E-mentor to nie tylko przestrzeń publikacji artykułów na temat e-nauczania. Obejmuje on także inne działania informacyjne. Jednym z nich był serwis blogowy o nazwie wioska.net⁸, zawierający – jak wynika z podtytułu – *Zawsze nowe informacje na temat e-edukacji*. Istniał od kwietnia 2005 do stycznia 2016 roku, czyli przez ponad dziesięć lat. Jego autor, a zarazem redaktor naczelny e-mentora – Marcin Dąbrowski – opublikował w serwisie 3461 wiadomości na temat wydarzeń i inicjatyw dotyczących wykorzystania nowoczesnych technologii. Było to w tamtym okresie cenne kompendium informacji,

⁷ <http://www.e-mentor.edu.pl/czasopismo/spis-tresci/numer/76>

⁸ <http://www.wioska.net/>

agregowanych z różnych źródeł polsko- i angielskojęzycznych. Dla zainteresowanych historią może być ważnym źródłem wiedzy – choć nieaktualizowany, serwis nadal jest dostępny pod podanym adresem internetowym.

Od marca 2012 roku działa też oficjalny blog e-mentora⁹. Przez pierwsze lata tworzył go pięcioosobowy zespół ekspertów e-edukacji w składzie: Marcin Dąbrowski, Dorota Kwiatkowska, Andrzej Wodecki, Maria Zając i Wojciech Zieliński. W miarę upływu czasu liczba autorów wpisów malała i inicjatywa ewoluowała, stając się ostatecznie autorskim blogiem redakcyjnym. W obecnej postaci blog ma służyć prezentowaniu pomysłów, wskazówek i działań, które pomogą przejść od tymczasowych rozwiązań edukacyjnych wymuszonych przez sytuację epidemiczną na świecie do trwałych i wartościowych decyzji umożliwiających rzeczywistą zmianę sposobu edukowania młodych pokoleń.

Inicjatywą służącą promocji e-edukacji był także *Przewodnik po aplikacjach 2.0 wykorzystywanych w edukacji*, opracowany również przez redakcję e-mentora. Ten serwis, z racji znaczących zmian w obszarze technologii, już niestety się zdezaktualizował i nie jest udostępniany. Planowane są dalsze inicjatywy, między innymi zwiększenie obecności e-mentora w mediach społecznościowych poprzez utworzenie profilu na Facebooku. O realizacji tych planów również będziemy informować na blogu.

7. PODSUMOWANIE

Myślą przewodnią tego opracowania było ukazanie jaką rolę odegrało czasopismo e-mentor w popularyzowaniu idei edukacji online w polskim środowisku akademickim i jak zmieniał się sposób postrzegania e-edukacji na przestrzeni lat. W pierwszych miesiącach 2020 roku, dość nieoczekiwanie dla wszystkich, systemem edukacji na całym świecie, podobnie jak i innymi obszarami aktywności człowieka, wstrząsnęło rozprzestrzenianie się groźnego wirusa. Szkoły i uczelnie zostały zamknięte a nauczanie przeniesiono do internetu. Pozornie więc znacznie wzrosła popularność edukacji online. Jednakże wielu ekspertów zwraca uwagę, że należy odróżnić „nauczanie na odległość w sytuacji wyjątkowej” od świadomie zaprojektowanych i opracowanych kursów online. W języku angielskim wręcz stosowane jest określenie *remote learning* (czasem jeszcze poprzedzone słowem „*emergency*”) dla odróżnienia od tradycyjnie stosowanego *e-learning* lub *online learning*. Można się spodziewać, że zjawisko to znajdzie również odzwierciedlenie w zgłaszanych artykułach. Pojawiły się już (również w e-mentorze) publikacje zawierające omówienie wyników badań dotyczących uwarunkowań pracy na odległość przed epidemią koronawirusa i podczas jej trwania. Jednakże analiza zmian wywołanych przez wymuszone przeniesienie nauczania do przestrzeni online wymaga dłuższego okresu czasu i trzeba poczekać na jakiegokolwiek porównania co najmniej do zakończenia bieżącego roku szkolnego i akademickiego. Można przypuszczać, że znajdzie to również odzwierciedlenie w kolejnych wydaniach e-mentora.

Niezależnie od tego jak potoczą się losy e-edukacji w Polsce i na świecie redakcja e-mentora będzie kontynuować działania służące rozwojowi czasopisma. Z pewnością zostaną utrzymane działania na rzecz internacjonalizacji czasopisma i zwiększenia jego zasięgu międzynarodowego. Planujemy też rozszerzyć współpracę ze środowiskiem biznesowym, którego przedstawiciele również

⁹ <http://www.e-mentor.edu.pl/blog/>

są zainteresowani popularyzacją wypracowanych przez siebie rozwiązań i innowacji, m.in. [7] i [8]. Przygotowaliśmy już specjalną ofertę wsparcia redakcyjnego dla doktorantów, którzy dopiero rozpoczynają działalność publikacyjną. Pracujemy nad zmianą serwisu www e-mentora, zwiększeniem jego widoczności w mediach społecznościowych oraz usprawnieniem redakcyjnego systemu zarządzania treścią. Natomiast niezmienny pozostanie profesjonalizm procesów redakcyjnych, dbałość o zapewnienie wysokiej jakości publikacji oraz polityka otwartego dostępu, gdyż są to wartości, na których opierała się praca redakcji od pierwszego numeru.

BIBLIOGRAFIA

1. Bachelor, J. (2018). The „flipped-hybrid” classroom; a didactic technique for teaching foreign languages. *e-mentor*, 2(74). DOI: <https://doi.org/10.15219/em74.1355>
2. Bentkowska, K. (2019). Planner-Doer – self-control and regular study. *e-mentor*, 5(82). DOI: <https://doi.org/10.15219/em82.1443>
3. Borowski, R. I Kopczewski, T. (2015). Wykorzystanie programu LabSEE do tworzenia eksperymentów ekonomicznych online. *e-mentor*, 4(61). DOI: <https://doi.org/10.15219/em61.1199>
4. Cichosz, M. (2018). Digitalization and competitiveness in the logistic service industry. *e-mentor*, 5(77). DOI: <https://doi.org/10.15219/em77.1392>
5. Dąbrowski, M. (2004). Standardy tworzenia i prowadzenia zajęć online, *e-mentor*, 4(6). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/6/id/70>
6. Dziuban, Ch., Howlin, C., Moskal, P., Johnson, C., Eid, M., i Kmetz, B. (2018), Adaptive learning: context and complexity, *e-mentor*, 5(77). DOI: <https://doi.org/10.15219/em71.1384>
7. Fiech, K. (2019). Kluczowa Kompetencja Sprzedażowa a wzrost produktywności handlowców. *e-mentor*, 4(81). DOI: <https://doi.org/10.15219/em81.1435>
8. Gąsiorowska, B., i Gąsiorowski, P. (2019). Transforming 21st-century leader competencies by developing mindfulness. *e-mentor*, 5(82). DOI: <https://doi.org/10.15219/em82.1445>
9. Gladysz, B., i Jarzębowska, E. (2018). International project-oriented training of engineers based on the example of the European Engineering Team, *e-mentor*, 2(74). DOI: <https://doi.org/10.15219/em74.1354>
10. Grabowska, A., Grzejszczak, K., i Meissner, A. (2005). Kształcenie na odległość – możliwości finansowania projektów w ramach funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. *e-mentor*, 1(8). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/8/id/110>
11. Kleinrok, M. (2003), Wirtualny mentor, *Magiel*, Pobrano z: <https://bit.ly/2TiAkkD>
12. Kola, A., i Leja, K. (2015). Rozszerzona trzecia misja uniwersytetu na przykładzie jego relacji z podmiotami trzeciego sektora. *E-mentor*, 4(61). DOI: <https://doi.org/10.15219/em61.1201>
13. Lubina, E. (2005). Wirtualne społeczności edukacyjne – charakterystyka roli nauczyciela w ich tworzeniu i rozwijaniu, *e-mentor* 5(12), Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/12/id/222>
14. Mischke, J. (2007). Rozważania na temat jakości kształcenia w aspekcie e-learningu akademickiego. *e-mentor*, 1(18). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/18/id/399>
15. Morsch, L.A. (2017). Student authored video vignettes in chemistry. *e-mentor*, 3(70). DOI: <https://doi.org/10.15219/em70.1303>

16. Neczaj-Świderska, R. (2004). Nowy wymiar edukacji – e-learning w Australii, *e-mentor*, 4(6). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/6/id/72>
17. Nojszewski, D. (2003). Platformy e-learningowe w polskich instytucjach edukacyjnych, *e-mentor*, 2. Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/2/id/20>
18. Plebańska, M. Kula, I. (2012). Promocja e-learningu akademickiego – doświadczenia Ośrodka Kształcenia na Odległość Politechniki Warszawskiej, *e-mentor*, 3(45). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/45/id/937>
19. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2007 roku w sprawie warunków jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość. Pobrano z: http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/6da3caadf9b48cae08b934c2d7809405.pdf
20. Strojny, M. (2017). Jak identyfikować i mierzyć niewidoczne zasoby przedsiębiorstwa? Zastosowanie metody The Value Explorer. *e-mentor*, 5(72). DOI: <https://doi.org/10.15219/em72.1324>
21. Urbaniec, J. (2006). Jagiellońskie kompendium e-edukacji, *e-mentor*, 1(13). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/13/id/258>
22. Wodecki, A., Grad-Grudzińska, M., i Jasińska, M. (2006). Wirtualny Kampus UMCS: idea projektu i pierwsze doświadczenia. *e-mentor*, 1(14). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/14/id/271>
23. Zając, M. (2004). Dydaktyczne aspekty tworzenia kursów online. *e-mentor*, 4(6). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/6/id/69>
24. Zieliński, W. (2004). Studia przez internet – moje doświadczenia, *e-mentor* 1(3). Pobrano z: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/3/id/24>

SEVENTEEN YEARS OF E-LEARNING IN POLAND FROM THE PERSPECTIVE OF E-MENTOR ACADEMIC JOURNAL

ABSTRACT

E-mentor is the academic journal established in 2003 to promote e-learning among academics. At first, it was addressed mainly to the teachers of SGH Warsaw School of Economics and soon extended its reach to other universities in Poland and abroad. The content of the journal, as well as the phases of its development, reflect very well the history of online education in our country. Therefore, this chapter aims to present the key stages of that process. The first decade of the current century started with the rapid growth of e-learning initiatives – implementing the platforms, courses, organizing conferences, creating academic associations, blogs, and news services. However, the unconvinced and untrusty attitude of the governmental bodies – both at the university and the national level, followed by the law regulations in 2007 with later changes, quenched the initial enthusiasm. All those facts were mirrored in the amount and the type of submissions to the journal.

The chapter also delivers some crucial facts about the journal, its editorial team, and the policies applied. It ends with revealing some plans for the nearest future. It is not clear whether the current situation caused by pandemics will significantly change the state of online learning in Poland and worldwide. If that is the case, one can assume that the articles published in the e-mentor journal will reflect that process.

KEYWORDS: e-learning, online education, lifelong learning, scientific research, open access